

УДК 159.92

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ АВТОНОМІЇ У РІЗНИХ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДАХ

Чайка Г.В.

Інститут психології НАПН України імені Г.С.Костюка

chaika_g@hotmail.com

Актуальність дослідження. На сьогодні поняття особистісної автономії, методи її дослідження, особливості розвитку на різних вікових етапах, у різних культурах, суспільних групах найбільш широко дискутується у рамках двох підходів: у межах теорії самодетермінації, де особистісна автономія розглядається як базова потреба; та при вивченні психологічного благополуччя особистості, при цьому підході особистісна автономія розуміється особистісна риса і складова психологічного благополуччя.

Теорія самодетермінації, розроблена Едвардом Л. Деси и Ричардом М. Райаном, - це модель мотивації особистості, яка базується на концепції особистісних психологічних потреб, що лежать в основі внутрішньої мотивації, тобто самомотивації. Теорія самодетермінації стверджує, що існують три суттєві психологічні потреби: автономії, компетенції і пов'язаності з іншими людьми [2, 3]. В найбільш широкому сенсі потреба в автономії (або потреба в самодетермінації) являє собою прагнення відчувати себе ініціатором власних дій, самостійно контролювати свою поведінку. Головна психологічна відмінність автономної особистості – схильність приймати рішення і будувати власну поведінку, виходячи з стійких внутрішніх критеріїв, часом на протигагу силам зовнішнього оточення і всупереч власним миттєвим бажанням. Автономія накладає відбиток на багато рішень і вчинків особистості - від тривіальних, малозначних до доленосних, смисложіттєвих.

Другий поширений підхід до вивчення особистісної автономії – через її дослідження як складової психологічного благополуччя. Керол Ріфф, яка розуміє щастя як форму переживання повноти буття, пов'язаного з самореалізацією, узагальнила та виокремила шість складових феномену психологічного благополуччя: самоприйняття, готовність підтримувати позитивні стосунки з оточуючими, автономія, екологічна майстерність (управління оточуючим середовищем), наявність мети в житті, особистісне зростання (індивідуальне самовдосконалення) [5]. За інтерпретацією К. Риф, людина, що володіє високою автономією - незалежна від думки оточуючих, здатна протистояти більшості, нестандартно і креативно мислити, адекватно оцінює себе і свою поведінку, орієнтується на власні відчуття і цінності, а не думки інших. Відсутність достатнього рівня автономії веде до конформізму, зайвої залежності від думки оточуючих. Автономія проявляється у високому рівні самостійності і відповідальності за власні рішення.

Мета дослідження – виявити, чи збігаються показники автономії, що вивчаються в межах цих двох підходів.

Методика дослідження. Як вже зазначалося при теоретичному аналізі концепції особистісної автономії, на сьогодні вона досліджується у двох підходах. Відповідно, автономію як можна досліджувати, використовуючи 2 тести.

Перший, це тест самодетермінації в модифікації Е.Н. Осіна розроблений як адаптація шкали самодетермінації К. Шелдона, виправлена і істотно доповнена за результатами апробації на російськомовних вибірках [4]. Тест самодетермінації вимірює суб'єктивне переживання індивідом того, наскільки він сам визначає хід власного життя і наскільки його життя відповідає його бажанням. Тест включає в себе дві шкали: шкалу автономії і шкалу самовираження. Виходячи з наших завдань для нас буде цікавою шкала автономії. Шкала автономії вимірює ступінь впевненості людини в тому, що у неї є в житті можливість вибору і що вона сама робить цей вибір, визначаючи хід власного життя. Люди з високими балами відчувають життя

як підвладне їх власному контролю, відчують, що вони самі здатні вибирати напрям власного життя і приймати рішення, що визначають його хід; таким чином, вони перебирають на себе відповідальність за хід власного життя. Люди з низькими балами, навпаки, відчують, що їх життя визначається не стільки їх власними бажаннями і зусиллями, скільки зовнішніми факторами; вони переживають відсутність вибору. Це переживання може відбивати справжню ситуацію (коли обставини змушують людину діяти так, як вона не хотіла би), а може бути прихованою формою зняття з себе відповідальності за власне життя.

Другий підхід – через дослідження психологічного благополуччя. Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф в адаптації Т.Д. Шевеленковой, П.П. Фесенко [1] дозволяє вивчати основні компоненти психологічного благополуччя особистості: позитивні відносини (здатність бути відкритим для спілкування), автономія (незалежність і орієнтація на власні переваги), управління середовищем (здатність домагатися бажаного, долати труднощі на шляху реалізації власних цілей), особистісне зростання (прагнення до саморозвитку), мета в житті (почуття осмисленості існування) і самоприйняття (визнання і прийняття власних ресурсів і обмежень). В цьому випадку автономія розглядається як складова психологічного благополуччя, проте вона розуміється так, як і в теорії самодетермінації, про що свідчать відповідні запитання тесту.

В дослідженні приймали участь студенти київських університетів, всього 200 осіб.

Результати дослідження.

Кореляційний зв'язок, отриманий між параметрами «особистісна автономія» визначеними за двома запропонованими методиками вказано у таблиці 1.

Таблиця 1

Кореляційний зв'язок між параметрами «особистісна автономія»

	Особистісна автономія за методикою визначення психологічного благополуччя
--	---

Особистісна автономія за методикою визначення самодетермінації	Кореляція Пірсона	,369**
	Знч.α (2-сторон)	,008

Примітка: ** - існує кореляція на достовірному рівні значимості $\alpha \leq 0,01$;

Параметри особистісної автономії, визначені за описаними методиками мають не дуже високу кореляцію між собою. Тобто вони корелюють, проте цей рівень кореляції недостатній для підтвердження гіпотези про тотожність досліджуваних параметрів. Можна зробити припущення, що методики, що використовувалися у дослідженні, визначають дещо різні особистісні конструкти. Можна говорити про існування певного ядра, що є спільним для обох показників автономії. Проте, мають існувати певні особистісні характеристики, що впливають лише на один з показників автономії.

Висновки. Виходячи з отриманих результатів, можна зробити висновок, що особистісна автономія, яка досліджується за тестом визначення самодетермінації, та особистісна автономія, яка досліджується за методикою визначення рівня психологічного благополуччя – не тотожні поняття. Подальший напрям досліджень ми вбачаємо у визначенні особистісних характеристик, що лежать в основі, є предикторами спільної частини досліджуваних параметрів, а також тих особистісних характеристик, які визначають відмінності. Виходячи із вищесказаного, ми вважаємо, що буде цікавим і актуальним порівняти рівень особистісної автономії особистості із такими особистісними утвореннями як: смисложиттєві орієнтації, самоствавлення, самоефективність і життєстійкість, самоактуалізація.

Список використаних джерел

1. Шевеленкова Т.Д. Психологическое благополучие личности / Т.Д. Шевеленкова, Т.П. Фесенко // Психологическая диагностика, 2005, №3. – С. 95-121.

2. Deci E.L. The support of autonomy and the control of behavior / E.L. Deci, R.M. Ryan. // Journal of Personality and Social Psychology, – 1987 – No 53 – P. 1024-1037
3. Deci E.L. A motivational approach to self: Integration in personality. / E.L. Deci, R.M. Ryan. // In R. Dienstbier (Ed.), Nebraska symposium on motivation – Lincoln, NE: University of Nebraska Press. 1991 – Vol. 38. Perspectives on motivation –P. 237-288.
4. Osin E., Boniwell I. Self-determination and well being. / E. Osin // Poster presented at the 4th International Self-Determination Conference. Ghent, Belgium, 2010.
5. Ryff C. The structure of psychological well-being revisited / Carol D. Ryff, Corey Lee M. Keyes // Journal of Personality and Social Psychology. 1995. – Vol.69. – P. 719-727

Список використаних джерел (транслітерація)

1. Shevelenkova T.D. Psihologicheskoe blagopoluchie lichnosti / T.D. Shevelenkova, T.P. Fesenko // Psihologicheskaja diagnostika, 2005, №3. – S. 95-121.